

กฎหมายตราสามดวง

กฎหมายตราสามดวง เป็นประมวลกฎหมายที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการชำระกฎหมายเก่าที่มีมาแต่โบราณ แล้วรวบรวมเป็นประมวลกฎหมายขึ้นเมื่อจุลศักราช ๑๑๖๖ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๔๗ โดยมีสาเหตุที่ต้องชำระกฎหมาย จากการที่พระองค์ได้เสด็จออกว่าราชการ ณ พระที่นั่งบุษบกมาลาตามหาจักรพรรดิพิमान ทรงรับฟังข้อความถวายฎีกาของนายบุญศรี ช่างเหล็กหลวงร้องทุกข์กล่าวโทษพระเกษมและนายราชาอรรดว่า อำแดงบ้อม ภรรยาบุญศรีฟ้องหย่านายบุญศรี อำแดงบ้อมนอกใจทำชู้กับนายราชาอรรดแล้วมาฟ้องหย่า แต่นายบุญศรีไม่ยอมหย่า พระเกษมพิจารณาความไม่เป็นธรรม พูดยาแทะโลมและเข้าข้างอำแดงบ้อม แล้วคัด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

ข้อความมาให้ลูกขุน ณ ศาลหลวงพิจารณาความให้อำแดงบ้อมกับนายบุญศรี
ชาตจากการเป็นผิวเมียกันตามกฎหมายข้อที่ว่า เป็นหญิงหย่าชายได้
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงทรงพระกรุณาตรัสว่า หญิงนอกใจ
ชายแล้วมาฟ้องหย่าชาย ลูกขุนปรึกษาให้หย่ากันได้นั้นหาเป็นยุติธรรมไม่
จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งให้เจ้าพระยาพระคลังเอากฎหมาย ณ ศาลหลวง
มาสอบกับฉบับหลวงและฉบับข้างที่ ปรากฏข้อความทั้ง ๓ ฉบับ ตรงกันว่า
ชายหาผิดมิได้ หญิงขอหย่าท่านว่าเป็นหญิงหย่าชายหย่าได้ จึงมีพระราชโองการ
ดำรัสว่า “กระษัตริย์จะดำรงแผ่นดินนั้น อาศัยซึ่งโบราณราชনীติ กฎหมาย
พระไอยการ อันกระษัตริย์แต่ก่อนบัญญัติไว้ได้เป็นบัณฑิตถนอม จึงพิพากษาตราสิ้น
เนื้อความ ราษฎรทั้งปวงได้โดยยุติธรรมแด่พระราชกำหนดบทพระไอยการนั้น
ก็พ้นเพื่อนวิปริตผิดซ้ำ ต่างกันไปเป็นอันมากด้วยคนอันโลภหลงหาความละอาย

แก่บาทมิได้ คัดแปลงแต่งตามชอบใจ ไว้พิพากษาภาให้เสียยุติธรรม สำหรับแผ่นดินไปก็มีบ้าง” จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการชำระพระราชกำหนดบทพระไอยการที่มีอยู่ในหอหลวงตั้งแต่พระธรรมสารทไปชำระให้ถูกต้องตามบาฬีแลเนื้อความ มิให้ผิดเพี้ยนซ้ำกันได้ จัดเป็นหมวดหมู่แล้วทรงชำระคัดแปลงบทอันวิปลาคีให้ถูกต้องยุติธรรม เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่กระษัตริ์อันจะดำรงแผ่นดินไปในภายหน้า เมื่อตรวจชำระและสอบทานถึง ๓ คน แล้วให้อาลักษณ์ชุบเส้นหมึกไว้ทั้ง ๓ ฉบับ คือ ฉบับห้องเครื่อง ฉบับหอหลวง ฉบับศาลหลวง แล้วให้ปิดตราพระราชสีห์ พระคชสีห์ บัวแก้ว ทุกเล่มเป็นสำคัญ หากพระราชกำหนดบทพระไอยการใดไม่ปิดตราสามดวงนี้ไว้ อย่าให้เชื่อฟังเป็นอันขาด กฎหมายนี้ เรียกว่า กฎหมายตราสามดวง ต่อมาภายหลังกฎหมายตราสามดวงได้มีการพิมพ์ขึ้นอีกหลายครั้ง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ทรงจัดพิมพ์กฎหมายตราสามดวงขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ เรียกว่า **กฎหมายราชบุรี** โดยทรงเรียบเรียงจัดบทใหม่อธิบายเหตุผลในหัวข้อกฎหมายให้ผู้พิพากษาเข้าใจง่ายขึ้น และสำหรับเป็นคู่มือทนายว่าความ กฎหมายตราสามดวง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ได้เคยจัดพิมพ์เผยแพร่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ มองซิเออร์ เอรี แลงกาคี ดอกเตอร์กฎหมายฝรั่งเศสเป็นผู้จัดพิมพ์กฎหมายตราสามดวงขึ้นใหม่ ได้สันนิษฐานว่า กฎหมายตราสามดวงฉบับหลวง เป็นสมุดไทยชุดหนึ่งมี ๔๑ เล่ม ฉะนั้น กฎหมายตราสามดวงฉบับหลวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น จึงมี ๑๒๓ เล่ม ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง ๗๙ เล่ม ส่วนอีก ๔๔ เล่ม ไม่ทราบว่าขาดหายไป ด้วยประการใด นอกจากฉบับหลวงซึ่งได้ประทับตราสามดวงทั้ง ๓ ชุดดังกล่าวแล้ว ปรากฏว่ายังมีฉบับรองทรงอีกชุดหนึ่ง อาลักษณ์เขียนขึ้นเมื่อปีเถาะ จุลศักราช ๑๑๖๙ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๕๐ แต่มิได้ประทับตราสามดวงไว้และมีการสอบทานเพียง ๒ คน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

กฎหมายตราสามดวง หรือประมวลกฎหมายในรัชกาลที่ ๑ ได้รวบรวมตำรากฎหมายเก่า ซึ่งถือเป็นหลักในการพิจารณาตัดสินความมาแต่โบราณ ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีประมวลกฎหมายใหม่ประกาศใช้แล้ว แต่กฎหมายตราสามดวงก็ยังคงเป็นประโยชน์แก่นักนิติศาสตร์ในด้านการตีความและเปรียบเทียบวิวัฒนาการทางด้านกฎหมายไทยแก่นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดี ในด้านการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์จารีตประเพณีธรรมเนียม ซึ่งบัญญัติขึ้นในรูปของกฎหมาย อักษรวิธีและสำนวนโวหารในสมัยโบราณที่ปรากฏอยู่ในตัวบทของกฎหมายตราสามดวง บางตอนอาจถือได้ว่าเป็นวรรณคดีชิ้นสำคัญ ซึ่งนักภาษาศาสตร์และวรรณคดียอมรับว่าทรงคุณค่าทางด้านภาษาชิ้นหนึ่งของประเทศ ซึ่งสมควรได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกของชาติสืบไป